

NORGES HØYESTERETT

Den 9. februar 2012 avsa Høyesterett dom i

HR-2012-00292-A, (sak nr. 2011/1518), straffesak, anke over dom

A (advokat Trygve Staff)

mot

Den offentlige påtalemyndighet (kst. statsadvokat Håvard Kalvåg)

STEMMEGIVNING :

- (1) Dommer **Indreberg**: Saken gjelder lagmannsrettens lovanvendelse ved domfellelse for grovt ran med døden til følge, og spørsmålet er om skyldkravet med hensyn til dødsfølgen, jf. straffeloven § 43, er riktig anvendt.
- (2) A ble 21. oktober 2010, sammen med B og C, satt under tiltale ved Nordre Vestfold tingrett for overtredelse av straffeloven § 268 tredje ledd jf. annet ledd jf. 267 første ledd – grovt ran med døden til følge. Grunnlaget for A og B var følgende forhold eller medvirkning til dette:

”Natt til fredag 22. januar 2010 ca 0200 i en leilighet i ----gata -- i X ranet de etter forutgående planlegging D født 5. april 1922. A og B tok seg inn i leiligheten ved å bryte opp inngangsdøren med et brekkjern. Mens B holdt D fast i sengen, og tidvis dekket munnen hennes med en hånd for å forhindre at hun skrek, lette A etter penger. Før de forlot stedet med en koffert inneholdende bl.a. 3000 kroner, festet B armene til D sammen bak på ryggen med plaststrips mens hun lå i mageleie og dekket hodet hennes med dyne, teppe og flere puter. D døde etter kort tid.”
- (3) Ved Nordre Vestfold tingretts dom 18. februar ble B og A domfelt i samsvar med tiltalebeslutningen, mens C, som hadde holdt vakt under ranet, ble domfelt for overtredelse av straffeloven § 268 annet ledd jf. § 267 første og tredje ledd – grovt ran. A ble dømt til fengsel i fem år.

- (4) A anket til lagmannsretten. A erkjente straffeskyld for grovt ran, men ikke for dødsfølgen.
- (5) Agder lagmannsrett avsa 22. august 2011 dom med slik domsslutning for så vidt gjaldt A:
- ”1. A, født 7. juli 1988, dømmes for overtredelse av straffeloven § 268 tredje ledd jf andre ledd jf § 267 første ledd til fengsel i 5 – fem – år.”**
- (6) Lagmannsretten var ved behandlingen satt med lagrette, som svarte ja både på spørsmålet om A var skyldig i grovt ran og på spørsmålet om ranet hadde til følge at fornærmede døde. Fagdommerne mente lagretten hadde et sikkert bevismessig grunnlag for dette, og opprettholdt kjennelsen. Av begrunnelsen for straffutmålingen fremgår at lagmannsrettens flertall – alle unntatt en av fagdommerne – fant det bevist at A, idet han forlot leiligheten, så at D lå i mageleie med tildekket overkropp, og at han var klar over at hun var bundet. Den samlede lagmannsrett konkluderte med at A, etter at ranshandlingen var utført, ble oppmerksom på faren for at dødsfølgen kunne inntre og at han da unnlot å gjøre hva han kunne for å avverge den. Det var dissens om straffutmålingen, idet den ene fagdommeren stemte for at straffen skulle settes til fengsel i tre år og seks måneder.
- (7) A har anket til Høyesterett. Anken gjelder lovanvendelsen under skyldspørsmålet. Han gjør gjeldende at lagmannsrettens leder i sitt foredrag til lagretten, ”rettsbelæringen”, jf. straffeprosessloven § 368, gav uttrykk for en uriktig forståelse av skyldkravet i straffeloven § 43, og at dette må lede til opphevelse av dommen.
- (8) *Jeg er kommet til at anken ikke fører fram.*
- (9) Før jeg går inn på de rettslige spørsmål saken reiser, skal jeg redegjøre noe nærmere for de faktiske forhold, slik de fremgår av lagmannsrettens domspremisser.
- (10) Den 87 år gamle D og hennes sønn, E, bodde i hver sin leilighet i -----gata -- i X. Den 24. august 2009 ble det foretatt innbrudd i leiligheten til E og borttatt 90 000 kroner. En av gjerningsmennene var C. Han fikk etter innbruddet informasjon om at et langt høyere pengebeløp var oppbevart i leiligheten til D, og natt til 6. september 2009 forsøkte han sammen med to andre å rane henne. De brøt opp døren, og fant henne hjemme. Hun gjorde motstand. C forsøkte først å holde armene hennes, men det var ikke nok, så han stilte seg bak henne og holdt den ene armen over halsen hennes, og den frie hånden over munnen hennes. Etter hvert la han henne på gulvet og satte seg oppå henne i et forsøk på å få henne passivisert. De fryktet etter en stund at de var blitt oppdaget og løp fra stedet uten noe ransutbytte.
- (11) C reiste i desember 2009 på ny til X for å bryte seg inn hos D. Denne gangen var A og en tredjemann med. De hørte imidlertid stemmer fra leiligheten, og dro fra stedet.
- (12) Om kvelden 21. januar 2010 reiste C, A og B til X for å gjøre nok et forsøk på å få tak i pengene som angivelig skulle befinne seg i Ds leilighet.
- (13) Det som videre hendte, er omtalt slik i hovedspørsmålet til lagretten: De brøt seg inn inngangsdøren, og A lette etter pengene mens B tok seg av D for å hindre at hun skrek eller gjorde motstand. Han holdt henne fast i sengen og dekket munnen hennes med en hånd, og før de dro, festet han armene hennes på ryggen med strips og dekket hodet med dyne, puter og teppe.

- (14) Neste dag ble D funnet død, liggende slik hun var blitt etterlatt.
- (15) Professor dr. med. Kari Ormstad, som foretok obduksjon sammen med professor dr.med. Åshild Vege, møtte som sakkyndig i tingretten og lagmannsretten. For lagmannsretten fastholdt hun sine vurderinger og konklusjoner slik de er gjengitt i tingrettens dom. Lagmannsretten siterte derfor følgende fra tingrettens dom:

”I henhold til opplysninger fra de sakkyndige legger retten til grunn at D led av kronisk hjertesvikt, hadde åreforkalkning og kols og i tillegg var benskjør. Hun tok hjertemedisiner. De sakkyndige fant spor etter stump vold på avdødes munn, på hennes venstre overarm og på hennes venstre øre. Ifølge professor Kari Ormstad var disse skadene isolert betraktet ikke livstruende. Og det er heller ingen holdepunkter for at hjertelidelsen alene medførte dødsfallet. Slik hun vurderte det, opphørte D’ livsfunksjoner som følge av ytre påvirkning, dels gjennom påføring av smerte, dels ved en stressreaksjon, dels som følge av stillingen hun var hensatt i, og dels som følge av at luftveiene var blitt hemmet under sengetøyet.”

- (16) Jeg går så over til de rettslige spørsmålene.
- (17) Straffelovens bestemmelser om ran er inntatt i §§ 267 og 268. Ransdefinisjonen fremgår av § 267, hvor første ledd lyder:

”For ran straffes den som i hensikt derved å skaffe seg eller andre en uberettiget vinning, bemektiger seg en gjenstand som helt eller delvis tilhører en annen, ved å øve vold mot en person eller sette ham ute av stand til forsvar eller ved hjelp av trusler som framkaller alvorlig frykt for vold mot noens person.”

- (18) Strafferammen er i § 268 fastsatt til fengsel inntil 5 år, men inntil 12 år hvis ranet er grovt, og inntil 21 år hvis et grovt ran har hatt til følge død eller betydelig skade på legeme eller helbred.
- (19) Ved avgjørelsen av om ranet er grovt, skal det etter § 268 annet ledd særlig legges vekt på

”om det er brukt grov vold, om det er truet med skytevåpen eller annet særlig farlig redskap, om ranet er nøye planlagt, foretatt overfor forsvarsløs person eller gjelder en betydelig verdi.”

- (20) Det er ikke bestridt at ranet A er domfelt for, var grovt. I spørsmålet til lagretten er det særlig pekt på at ranet var nøye planlagt og ble foretatt overfor en forsvarsløs person.
- (21) Spørsmålet i saken er om lagretten på riktig grunnlag fant A skyldig i ran med døden til følge. Det er ikke tilstrekkelig at D døde som følge av ranet. I tillegg kreves at A kunne ha innsett muligheten av dødsfølgen, eller at han unnlot etter evne å avverge dødsfølgen etter at han ble oppmerksom på faren. Dette følger av straffeloven § 43, som lyder:

”Hvor Loven bestemmer en forhøiet straf i Tilfælde af, at en strafbar Handling medfører nogen uforsætlig Følge, intræder denne Straf dog alene, hvor den handlende kunde have indseet Muligheden af en saadan Følge, eller saafremt han har undladt efter Evne at afverge den, efterat han er bleven opmærksom paa Faren.”

- (22) Partene er enige om at lagmannsrettens domspremisser gir en dekkende beskrivelse av hvordan de alternative skyldkravene i § 43 skal forstås, og at lagmannsretten anvendte dem på riktig måte når den kom til at begge de alternative skyldkravene er oppfylt her. A anfører imidlertid at rettsbelæringen var uriktig, og at det ikke kan repareres av at de

etterfølgende domspremisser ikke lider av den samme feilen. Slik jeg vurderer rettsbelæringen, oppstår ikke denne problemstillingen.

(23) I rettsboken står det følgende om rettsbelæringen og protokollasjonen:

”Rettens leder gjennomgikk bevisene i saken og forklarte spørsmålene og de rettssetninger som skal legges til grunn, jf. straffeprosessloven § 368.

Ved avslutningen av rettsbelæringen ba advokat Marstrander-Berg om protokollasjon av hva som ble sagt i rettsbelæringen på to punkter knyttet til forståelsen av straffeloven § 43 i tilknytning til temaet ’kunne innsett muligheten av følgen’. Konkret gjaldt det to nærmere påpekte subsumsjonseksempler som da ble nevnt, og som skulle belyse lovens vilkår. Det som i følge rettens leder ble sagt omkring de to punktene, var følgende:

1. *Dersom A hadde kunnskap om at B hadde med seg strips da de tok seg inn i leiligheten til D, så er det tilstrekkelig for å konkludere med at A kunne innsett muligheten for følgen, fordi det å stripse D slik B faktisk gjorde, da ville ligge innenfor hva A måtte regne med at B kunne gjøre, jf. i denne forbindelse det som aktor, med henvisning til Nokas-saken, sa om når ansvar for uforsettlig følger kan inntre, men uten sammenligning med denne saken for øvrig.*
2. *Hvis A var kjent med at D var hensatt i en hjelpeløs tilstand og ikke kunne komme fri innen forholdsvis kort tid etter at de hadde forlatt leiligheten, er også dette nok til å konkludere med at A kunne innsett muligheten av dødsfølgen som faktisk inntrådte.*

Det her nedtegnede er gjengitt i henhold til momentliste med stikkord, samt tilleggsnotater notert etter aktors og forsvarers prosedyrer.

Det refererte ble sagt etter at det generelt var redegjort for hva skyldformen innebærer, blant annet ved at det ble lest fra note 391 i straffeloven i Norsk lovkommentar (referanse oppgitt til aktors og forsvarers informasjon under rettsbelæringen). Det som ble sitert var:

’Denne skyldformen innebærer at følgen må ha vært forutseelig for gjerningsmannen. Ved vurderingen av hva den skyldige kunne innsett, er skyldformen subjektiv slik at det legges vekt på vedkommendes kunnskapsnivå, forstand og erfaring. Men det stilles et objektivt krav til oppmerksomhet og omtanke.’

Det ble så presisert at det enkelte lagrettedlem måtte ta utgangspunkt i hva han eller hun fant bevist at A gjorde under ranshandlingen, hva han var klar over eller så det som overveiende sannsynlig at B gjorde eller kunne komme til å gjøre med D, hva han visste om henne på forhånd, hvilken tilstand hun befant seg i da de forlot leiligheten osv. Med basis i det som på denne måte finnes bevist, må det så tas stilling til om A – ut fra et objektivt krav til oppmerksomhet og omtanke – kunne innsett muligheten av dødsfølgen.

Det ble blant annet vist til at både A og B har forklart at de var kjent med at det var en gammel dame de skulle bryte seg inn hos. De gjorde det nattetid, de hadde på forhånd innsett muligheten for at det ville bli behov for å bruke makt mot D, og det var B som etter avtale mellom gjerningsmennene hadde fått denne oppgaven med å ta seg av henne. I følge B hadde han tatt med seg stripsen nettopp for å bruke den for å passivisere D dersom det ble behov for det.

Det ble så foretatt enkelte eksemplifiseringer. Det ble først nevnt at dersom det ble ansett bevist at A var klar over at D var stripset med armene på ryggen, liggende på mageleie og med dyne, pledd og puter over hodet og overkroppen da han og B forlot leiligheten, må det legges til grunn at han kunne innsett muligheten av dødsfølgen.

Det ble deretter nevnt som eksempel det som er gjengitt med kursivskrift ovenfor, punkt 1.

Det som er gjengitt med kursiv i punkt 2, ble også nevnt som et eksempel. I tilknytning til dette ble da gitt uttrykk for at selv om det legges til grunn at A ikke var klar over at D lå stripset i sengen da han og B forlot leiligheten, kan det være grunnlag for å konkludere med at han kunne innsett muligheten av dødsfølgen.”

- (24) Forsvarer fikk utskrift av denne fremstillingen, og hadde ingen bemerkninger.
- (25) Det er eksemplene som er benevnt som punkt 1 og 2 som hevdes å bygge på en uriktig forståelse av straffeloven § 43. Når det gjelder punkt 1, pekes det på at bruken av strips ikke var dødsårsaken. Det pekes også på at fareevnen til strips er som for håndjern, og dermed vesensforskjellig fra fareevnen til skytevåpen, balltrær osv. Selve volden strakk seg ikke ut over en legemsfornærmelse, og siden stripsing ikke hadde en nær og påregnelig fareevne, blir det feil å fastslå at kunnskap om mulig stripsing innebærer at A kunne innsett muligheten av dødsfølgen. Når det gjelder punkt 2, pekes det på at den omstendighet at ransofferet ikke kunne komme seg fri etter at ranerne forlot boligen, i seg selv ikke kan være nok til at døden blir en påregnelig følge. Boligen var varm, og hun ville blitt oppdaget neste dag. Det understrekes at begge punktene er utformet som klare pålegg til lagretten, og at de kommer avslutningsvis i foredraget. Det som er sagt kan dermed ikke anses reparert av det øvrige som ble uttalt i foredraget.
- (26) Jeg er ikke enig i at eksemplene – sett i sammenheng med det som ellers er kjent om As kunnskap – gir uttrykk for en uriktig forståelse av § 43.
- (27) Straffeloven § 43 avgrensner ansvaret mot rent tilfeldige følger av en straffbar handling. Gjerningsmannen skal kunne ha innsett muligheten, basert på sin kunnskap, erfaring og intelligens. Spørsmålet er om han ville ha innsett faren hvis han hadde brukt sine evner og kunnskaper slik loven forlanger. Faregraden må være av en slik størrelse at en regner med den i det praktiske liv – en helt teoretisk mulighet er ikke nok. jf. Andenæs: Alminnelig strafferett, 5. utgave ved Matningsdal og Rieber Mohn side 226–227. Følgende eksempel blir der brukt for å illustrere dette: Dersom fornærmede som følge av et kraftig slag faller bakover og skader hodet mot fortauskanten slik at han dør, vil kravet være oppfylt, men ikke hvis slaget er ubetydelig og fallet skyldes at fornærmede snubler. Hvis det dreier seg om en serie slag, må påregneligheten bedømmes ut fra hele voldsanvendelsen. Skaden kan derfor være påregnelig selv om den ikke ville vært det i forhold til et enkelt av slagene. Men følgen må ha sammenheng med det farlige i handlingen – den må ikke ha inntrådt på en helt upåregnelig måte. Dette kravet vil for eksempel ikke være oppfylt dersom den som er slått ned, dør i en bilulykke på vei til sykehuset.
- (28) Jeg bedømmer først situasjonen som er beskrevet i det som er omtalt som punkt 1 i lagmannens rettsbelæring, i lys av dette. Her legges det til grunn at A hadde kunnskap om at B hadde med seg strips. Dette må suppleres med den kunnskap han hadde om andre omstendigheter ved ranet. Rettens leder påpekte dette, og trakk fram at A visste at det var en gammel dame de skulle bryte seg inn hos, og at det skjedde midt på natten. Han visste også at det kunne bli behov for å bruke makt, noe som blant annet fremgår av den avtalte arbeidsdelingen; B skulle passivisere D og A lete etter penger. Dersom A visste at B hadde med seg strips, måtte han ha innsett muligheten for at de ville bli brukt slik at D ikke kunne komme fri da ranerne forlot boligen hennes. I tillegg visste han at det bodde andre i huset, og kunne ha innsett muligheten av at B ville foreta seg noe for å hindre at hun gjorde anskrik. Bruk av strips inngår altså som et ledd i en rekke tiltak for å sette D

ute av stand til å hindre gjennomføringen av ranet og flukten fra ransstedet, noe A kunne innsett muligheten av. At det hele var en svært skremmende og smertefull opplevelse og stor påkjenning som kunne få fatale konsekvenser for en eldre kvinne, kunne han også innsett muligheten av. Dette var ikke bare en teoretisk mulighet, og heller ikke inntraff følgen på en upåregnelig måte. D' livsfunksjoner opphørte dels gjennom påføring av smerte, dels ved en stressreaksjon, dels som følge av stillingen hun var hensatt i, og dels som følge av at luftveiene var blitt hemmet under sengetøyet. Alt dette hadde sammenheng med den faren hun var blitt utsatt for.

- (29) I situasjonen som er beskrevet i punkt 2, hadde A kunnskap om at D ikke kunne komme fri innen forholdsvis kort tid etter at de hadde forlatt leiligheten. Her visste han altså ikke på forhånd at B hadde med seg strips, men ble senere klar over at hun på en eller annen måte var bundet. Også dette saksforholdet må leses i lys av det som ellers var kjent for ham. Dermed kunne han også her innsett muligheten av at B hadde gjort noe for å hindre at hun skrek, at dette kunne redusere lufttilførselen, og at den behandlingen hun ble utsatt for, totalt sett innebar en slik smerte, stress mv. at det var fare for at livsfunksjonene hos en eldre kvinne kunne opphøre.
- (30) Jeg nevner at A var 21 år, og at det ikke er fremkommet noe om at han ikke har normale evner.
- (31) På denne bakgrunn konkluderer jeg med at det ikke er feil ved foredraget til lagretten, og følgelig, at anken over lovanvendelsen må forkastes.
- (32) Jeg stemmer for denne

D O M :

Anken forkastes.

(33)	Dommer Tønder:	Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig førstvoterende.
(34)	Dommer Endresen:	Likeså.
(35)	Kst. dommer Arnesen:	Likeså.
(36)	Dommer Skoghøy:	Likeså.

(37) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

DOM:

Anken forkastes.

Riktig utskrift bekrefte: